

Het genus *Metallus* in Nederland (Hymenoptera: Tenthredinidae)

G. ROMEIJN

ROMEIJN, G., 1993. THE GENUS *METALLUS* IN THE NETHERLANDS (HYMENOPTERA: TENTHREDINIDAE). - *ENT. BER., AMST.* 53 (7): 93-95.

Abstract: Dutch collection material of the genus *Metallus* was studied. All three European species of *Metallus* were present, *Metallus lanceolatus* and *M. albipes* are recorded for the first time for the Netherlands. Some information on the taxonomy, distribution and biology of these species is presented.

Plantenziektenkundige Dienst, sectie Entomologie, Postbus 9102, 6700 HC Wageningen.

Mededelingen E.I.S. - Nederland Nr. 63.

Inleiding

De Plantenziektenkundige Dienst ontving in de zomer van 1991 een inzending van bladwespen, gekweekt uit nagelkruid (*Geum urbanum* L.). Deze bladwespen bleken te behoren tot de soort *Metallus lanceolatus* (Thomson), een voor de Nederlandse fauna nog onbekende soort. Aangezien meerdere auteurs, waaronder Benson (1952) en Koch (1989), meldden dat de systematiek van het genus *Metallus* niet eenvoudig is en er daardoor waarschijnlijk in vele collecties verkeerd gedetermineerde exemplaren zijn opgenomen, werden de belangrijkste Nederlandse collecties nagekeken op de aanwezigheid van deze soorten. Nagekeken werden de museumcollecties in Leiden (Nationaal Natuurhistorisch Museum), Amsterdam (Instituut voor Taxonomische Zoölogie, Universiteit van Amsterdam), Wageningen (Laboratorium voor Entomologie, Landbouw Universiteit) en Maastricht (Natuurhistorisch Museum), de collectie van de Plantenziektenkundige Dienst te Wageningen en de collecties van B. van Aartsen, A. W. M. Mol en P. L. L. Thomas.

Aangetroffen werden de soorten *Metallus albipes* (Cameron), *M. lanceolatus* en *M. pumilus* (Klug). Ook *M. albipes* is nieuw voor de Nederlandse fauna.

Taxonomie

In West-Europa komen drie soorten uit het genus *Metallus* voor, te weten *M. albipes*, *M. lanceolatus* en *M. pumilus*. *M. albipes* is eenvoudig van de overige twee soorten te onderscheiden door zijn volledig wit-gele poten, terwijl ook de coxae van dezelfde kleur zijn. *M. lanceolatus* en *M. pumilus* lijken echter zeer veel op elkaar.

M. lanceolatus werd als *Blennocampa lanceolata* in 1870 door Thomson beschreven naar een bladwesp met een zwart abdomen. Brischke & Zaddach onderscheidden hiervan in 1883 dieren die een geelbruin abdomen hadden en noemden ze *Fenusa gei*. Beide soorten zijn onlangs, naar aanleiding van onderzoek aan de genitaliën, gesynominiseerd (Koch, 1989). In veel tabellen worden deze soorten onderscheiden aan de hand van de kleur van het abdomen en niet op basis van de genitaliën. Hierdoor zijn donkere variëteiten van *M. lanceolatus* vaak als *M. pumilus* gedetermineerd.

Koch (1989) stelt dat de twee soorten zich ook goed laten onderscheiden aan de hand van het aderpatroon van de voorvleugel. Bij *M. lanceolatus* zou de medius zeer sterk gekromd zijn waardoor hij voor een deel parallel met de subcosta R+Sc loopt, bij *M. pumilus* zou de medius veel gelijkmatiger naar de subcosta toe-

lopen. In het onderzochte materiaal waren echter exemplaren van *M. lanceolatus* aanwezig die een duidelijke spitse nadering van de medius met de subcosta hadden, waardoor dit kenmerk niet betrouwbaar is. Veel duidelijker is het ook door Koch (1989) geconstateerde verschil in het tandingspatroon van de zagen van beide soorten. Verder zijn bij *M. pumilus* de achterdijen op de top na donker van kleur, terwijl deze bij *M. lanceolatus* vaak geheel geel of hoogstens apicaal iets donker van kleur zijn.

Verspreiding en biologie

Metallus albipes

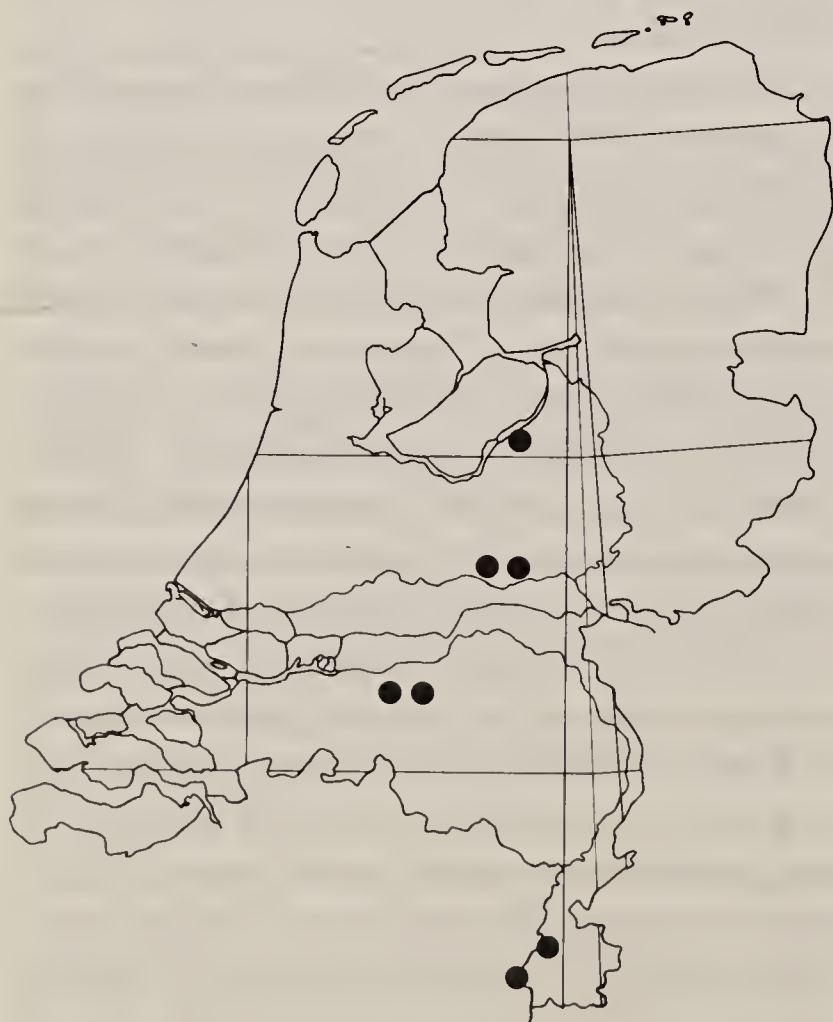
In de Leidse collectie werd een als *Metallus gei* gedetermineerd vrouwtje van *M. albipes* aangetroffen. Tussen ongedetermineerd materiaal werd in Amsterdam nog een vrouwtje van deze soort gevonden, dat op dezelfde dag op dezelfde vindplaats gevangen was (Best 1975, leg. B. v. Aartsen). Behalve de twee exemplaren uit Best zijn geen Nederlandse vangsten bekend. De soort is in Europa bekend uit Zweden, Finland, Groot-Brittannië, het voormalige

Oost-Duitsland en het Europese deel van de voormalige Sovjet-Unie (Koch, 1989), en is ook uit Japan gemeld (Smith, 1981). Van *M. albipes* zijn geen mannetjes bekend. De larven mineren in de bladeren van *Rubus* sp.

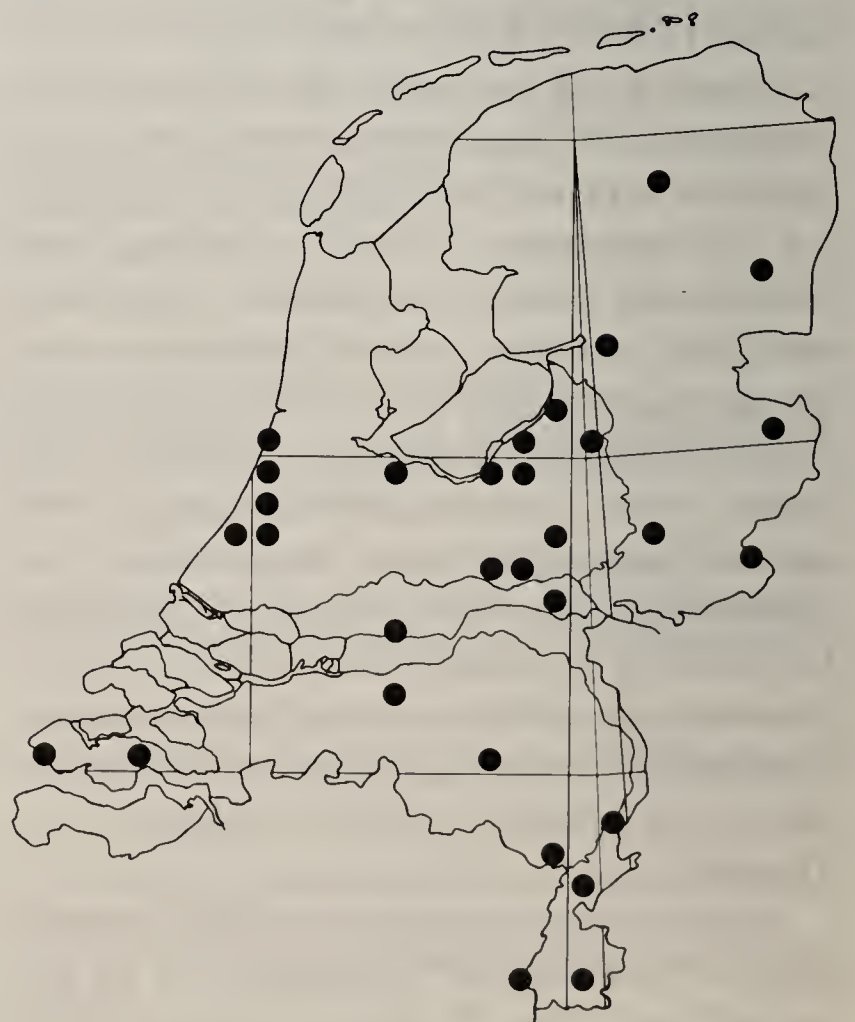
Metallus lanceolatus

M. lanceolatus was in meerdere collecties aanwezig. Een deel van de exemplaren was correct gedetermineerd, maar sommige droegen de naam *M. pumilus*. Het waren alle vrouwelijke exemplaren. De verspreidingsgegevens van deze soort zijn in figuur 1 opgenomen. In Europa komt *M. lanceolatus* verspreid voor in Zweden, Finland, Groot-Brittannië, Frankrijk (Chevin, 1980), Duitsland, Tsjecho-Slowakije en het Europese deel van de voormalige Sovjet-Unie (Koch, 1989). De soort komt ook in de Verenigde Staten voor (Brits Columbia en New York) (Smith, 1971).

De larven van *M. lanceolatus* leven mineerend in de bladeren van nagelkruid (*Geum* sp.). De soort plant zich doorgaans parthenogenetisch voort en pas onlangs zijn mannetjes gevonden (Koch, 1989).

Figuur 1. Vindplaatsen van *M. lanceolatus* in Nederland.

Figuur 2. Vindplaatsen van *M. pumilus* in Nederland.

De door de Plantenziektenkundige Dienst ontvangen dieren waren afkomstig uit een depotkist. In de zomer en de herfst van 1991 werden hierin gemineerde bladeren van *Geum urbanum* verzameld en gedurende de daarop volgende winter heeft deze depotkist buiten gestaan. Vanaf 10 juni tot 20 juli 1992 werden hierin nieuw uitgekomen bladwespen aangetroffen. In het najaar van 1991 werd in de *Geum*-bladeren een nieuwe generatie mijnen waargenomen; de soort heeft in Nederland dus waarschijnlijk twee generaties.

Metallus pumilus, bramemineerbladwesp

Metallus pumilus was in de meeste collecties ruim aanwezig, de verspreidingsgegevens zijn in figuur 2 weergegeven. In Europa komt *M. pumilus* voor in Zweden, Finland, Frankrijk, Nederland, Duitsland en Polen (Koch, 1989) en is ook uit Japan gemeld (Okutani, 1970).

Metallus pumilus is een in ons land algemeen voorkomende bladwesp die op *Rubus* mineert. De soort heeft in Nederland twee vliegperiodes, de eerste in mei en juni en de tweede in augustus (Van Frankenhuyzen & Freriks, 1972).

Discussie

De huidige verspreidingsgegevens van *Metallus lanceolatus* komen vrijwel overeen met de woonplaatsen van de entomologen die in Nederland aan bladwespen werken. Deze soort is dus waarschijnlijk in Nederland wijder verspreid dan figuur 1 laat zien. Tijdens een revisie van dit genus door Koch (1989) is gebleken dat door vele misidentificaties de verspreidingsgegevens van de Westeuropese soorten onbetrouwbaar zijn. Hoewel de verschillende soorten uit meer landen gemeld worden, zijn ook in dit artikel alleen de betrouwbare versprei-

dingsgegevens vermeld. Met de vondsten van *M. albipes* en *M. lanceolatus* zijn alle *Metallus*-soorten die in West-Europa voorkomen nu ook uit ons land bekend. De enige andere *Metallus*-soort die in het Westpalaeartic gebied voorkomt, *Metallus beckeri* (Konow), leeft in Turkije en de Kaukasus.

Dankwoord

Bedankt worden A. van Frankenhuyzen, Wageningen, voor het beschikbaar stellen van het materiaal van *Metallus lanceolatus* en de conservatoren van het Nationaal Natuurhistorisch Museum, het Instituut voor Taxonomische Zoölogie, het Laboratorium voor Entomologie van de Landbouw Universiteit, het Natuurhistorisch Museum te Maastricht, alsmede de heren B. van Aartsen, A. W. M. Mol en P. L. L. Thomas voor het beschikbaar stellen van collectiemateriaal en gegevens.

Literatuur

- BENSON, R. B., 1952. Hymenoptera, Symphyta. – *Handbk. Ident. Br. Insects* 6 [2b]: 51-137.
- BRISCHKE, C. G. A. & G. ZADDACH, 1883. Beobachtungen über die Arten der Blatt- und Holzwespen. – *Schr. naturf. Ges. Danzig* 5: 203-328.
- CAMERON, P., 1875. Descriptions of three new species of Tenthredinidae from Scotland. – *Entomologist's mon. Mag.* 12: 127-131.
- CHEVIN, H., 1980. Notes sur les Hyménoptères Tenthredinoides. – *Bull. mens. Soc. linn. Lyon* 49: 453-456.
- FRANKENHUYZEN, A. VAN & J. M. FRERIKS, 1972. Over de levenswijze van de bramemineerwesp. – *Levende Nat.* 75: 141-142.
- KOCH, F., 1989. Revision der west-palaearktischen Arten der Fenusinen-Gattung *Metallus* Forbes, nebst Bemerkungen zur Gattung *Silliana* Malaise (Insecta, Hymenoptera, Symphyta: Tenthredinidae). – *Ent. Abh. Mus. Tierk. Dresden* 53: 45-56.
- OKUTANI, T., 1970. Food-plants of Japanese Symphyta. III. – *Jap. J. appl. Ent. Zool.* 14: 25-28.
- SMITH, D. R., 1971. Nearctic Sawflies. III. Heterarthrinae: Adults and larvae (Hymenoptera: Tenthredinidae). – *U.S. Dept. Agric. Tech. Bull. Washington* 1420: 1-84.
- THOMSON, C. G., 1870. – *Opusc. ent.* 2: 83-304.

Geaccepteerd 15.iii.1993.